

Неклій С.В.

студент,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

**ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ
З РОСЛИННИМ КОМПОНЕНТОМ
У КОНТЕКСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ**

Лінгвокультурологічні дослідження фразеології належать до широкого колу наукових питань, присвячених проблемі вивчення своєрідності відображення культури народу в його мові, в основі якої лежить твердження В. фон Гумбольдта про те, що «мова, незважаючи на всі зовнішні впливи, зберігає свою індивідуальність, яка притаманна і її характеру. [...] Подібно до того, як слово виступає посередником між людиною і предметом, так і вся мова – між людиною та природою, яка на неї впливає» [2, с. 372–378]. Піонерами дослідження лінгвокультурологічної проблематики стали видатні українські (І.О. Голубовська, В.В. Жайворонок, В.В. Кононенко, Т.В. Радзієвська, О.О. Селіванова), російські (М.Ф. Алефіренко, В.І. Карасик, В.В. Красних, В.М. Телія), польські (А. Вежбицька, Є. Бартмінський) вчені, а також відомий білоруський науковець В.А. Маслова.

Світ природи, репрезентований у німецькій фразеології, характеризується як універсальністю, що полягає у відображенні фрагменту позамовної дійсності в мовному знаку, так і своєрідністю поєднання компонентів стійкого звороту на основі їх проекції та народну національну культуру.

Дослідження фразеологічного фонду німецької мови з рослинними компонентами (дендронами, фітонами) в аспекті культурно-мовної ідентичності на основі лінгвокультурологічного аспекту їх вивчення становлять одну з найбільш цікавих тем, що активно розробляються в сучасному вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. Так, вирішуючи завдання про національно-культурну специфіку українських та німецьких побажань з компонентом «природна реалія», Н.Б. Головіна звертає увагу на те, що «семантично паралельними виявляються ті одиниці, у яких денотативна сема порівняно з конотативною займає більш сильну

позицію» [1, с. 44]. Це саме стосується німецьких, фінських та шведських фразеологізмів компаративне дослідження яких провела С. Траст [6]. Фразеологічну символіку рослинного компонента розглядають також Н.П. Федорчук, З.Т. Молоткова, І.В. Морозов, Ф. Шорц та інші молоді дослідники. Разом з цим лише частково вивчено семантику й особливості функціонування рослинних назв у фразеологічних одиницях німецької мови та способів прояву в їх складі культурно маркованих сигналів.

Мета статті – схарактеризувати фразеологічні одиниці (далі – ФО) німецької мови з рослинним компонентом з точки зору прояву національно-культурного змісту в їх семантиці та виявити особливості інтерпретації денотативного та сигніфікативного компонентів назв рослин, яка співвідносить вторинного значення лексеми з кодом національної культури.

У сучасній теорії мови активізуються дослідження, яким притаманне поєднання лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, що впливають на способи вербалізації та кодифікації уявлень людини про оточуючий світ та саму себе як носія певної культури в рамках антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства (Л.В. Ажнюк, А. Вежбицька, Р.М. Кісінг, J. Bartminski, Ю.М. Караулов, О.С. Кубрякова, Д.О. Добровольський, І.Г. Ольшанський, В.А. Маслова та ін.), які відкривають нові шляхи для вирішення питання про національно-мовну специфіку фразеології.

Процес переосмислення вільного словосполучення у ФО, за словами О.І. Молоткова, – це не просто процес десемантизації слів, що становлять словосполучення, а утворення з того чи іншого конкретного сполучення слів особливої одиниці мови з її особливими властивостями» [4, с. 9].

Перенесення знака за подібністю двох понять здійснюється не випадково; воно ґрунтується на спільній семі, яка стає найбільш значущою для створення метафоричного образу, котрий є невід'ємною частиною «єдиного культурного цілого», створеного на основі попереднього досвіду, раніше встановлених уявлень, пов'язаних з колись забутим фактом, подією, міфом, легендою, оповіданням тощо.

Як відомо, ліси Німеччини становлять один із найпоширеніших типів рослинності на території цієї європейської країни. До початку

розвитку землеробства в XIV ст. лісові масиви займали найбільшу їх частину та відігравали важливу роль у житті німців, основним заняттям яких було полювання на диких звірів, яким займалися чоловіки та збір лісових плодів і ягід, які жінки використовували для приготування їжі, а також примітивних лікарських засобів. Шанування лісу було цілком природним для людей, які його вважали рідним домом. Тож, не випадково колективний досвід про цінність лісу та любов до нього знайшли своє вираження в ФО *wo der Wald stirbt, stirbt das Volk* (букв., *де помирає ліс, там помирає народ*).

Серед лісових рослин особливу увагу в німецькій фразеології звернуто на горіх (*Haselnuß*), назва якого входить до складу ФО *in die Haseln (Haselnüsse) gehen* (букв., *ходити в ліщину*) – «ходити (таємно) на побачення з дівчиною»; «мати любовні стосунки з дівчиною до її заміжжя»; «мати позашлюбні стосунки». Поряд з достатньо прозорою внутрішньою формою зазначеного фразеологізму, що ґрунтується на використанні назви лісового горіха як місця, де можна усамітнитися, його національно-мовна специфіка пов'язана з тим, що лісовий горіх здавна служив для німців символом дітонародження. За народним повір'ям, зарості ліщини – це місце, де народжуються діти. Походження цієї символіки традиційно пояснюють тим, що плоди лісового горіха ростуть парно, міцно притискаючись один до одного, утворюючи нерозривну єдність двох зерен, які є зачатками нової рослини.

Символічним виявляється й значення назви польової квасолі (*Bohne*), яка вживається в складі ФО *er hat die Bohne gefunden* (букв., *він знайшов квасолю*) зі значенням «йому пощастило», яке бере свій початок від давнього народного звичаю запікати квасолину в святковий пиріг у день «Бобового короля» / «*Bohnenfest*». У такий спосіб колись молоді дівчата ворожили на те, як скоро вони вийдуть заміж: хто скоріше з всіх знайде квасолину, та й першою заручиться [5, с. 84]. У середні віки значення польової квасолі було для людей таким великим, що її часто називали «картоплею середньовіччя», тому навіть довгі сухі стебла бобів ставали в пригоді: ними набивали матраци, плели рогожі, робили різні прості господарські предмети (напр., невелички короби для зберігання чого-н.). Все це дає змогу

визначити національно-культурну специфіку ФО з комунікативною функцією поради *für alte Schuld nimm **Bohnenstroh*** (букв., за старий борг візьми бобову соломку).

Довгі стебла цієї виткої рослини дають тверду і дуже міцну соломку, що, у свою чергу, сприяло створенню асоціативно-образного фону для антропометрично маркованих ФО, в яких компонент *Bohnenstroh* – похідний складний іменник з твірною основою *Bohnen* – вживається для порівняння з грубою, невихованою, нерозумною людиною, приклади чого знаходимо у Д.Г. Мальцевої: *etw. ist hart, zäh wie **Bohnenstroh**; grob wie **Bohnenstroh**; dumm wie **Bohnenstroh*** [3, с. 37].

Поряд з назвами типових для Німеччини рослин у німецькій фразеології нерідко використовуються також назви екзотичних рослин, серед яких досить сильну позицію займає перець (у зернах) – *Pfeffer*. В основу створення метафоричних образів з цим компонентом покладено декілька характеристик чорного перцю (в зернах), який має гіркий смак, пряний запах, а також є незвичайною рослиною для європейських країн. Своєрідна інтерпретація асоціативно-образного компонента значення слова *Pfeffer* у складі ФО німецької мови свідчить про їх національно-мовну специфіку. Так, наприклад, стійкий зворот *da liegt der Hase im Pfeffer* відноситься до їжі, приготовленої з перцевим соусом, яка подається з іншими стравами. Пояснення цієї метафори імовірно пов'язане з тим, що досить важко вловити аромат заячого м'ясу, або розгледіти частини тушки тварини, якщо її вкриває товстий шар перцю.

Далеке походження перцю, його висока ціна та гіркий і пряний смак цілком природно викликає неприємні асоціації, що зумовлюють входження назви *Pfeffer* до компонентного складу ФО з негативною семантикою, які виконують роль недоброзичливих побажань кому-н. зникнути (піти туди, де перець росте), наприклад, *jemanden dort hinschicken, wo der Pfeffer wächst; jemanden dahin wünschen, wo der Pfeffer wächst; jemand soll bleiben / hingehen, wo der Pfeffer wächst*. ФО *jemandem Pfeffer geben* має значення «виводити (вивести) кого-н. з себе»; ФО *das ist starker Pfeffer* – «почути (побачити, згадати) щось неприємне». У складі ФО *jemanden / etwas ins Pfefferland wünschen*, яка передає бажання

позбутися кого- або чого-небудь, похідний іменник *Pfefferland* «країна перцю» служить «умовним» топонімом, який реалізує функцію назви неіснуючого географічного об'єкту та водночас створює неповторний національний орнамент стійкого звороту.

Фразеологізми з рослинним компонентом становлять важливу частину лінгвокультурного фонду німецької мови. У складі ФО рослинна назва прямо або опосередковано здійснює трансляцію культури німецького народу, чим засвідчує їх на національно-мовну специфіку.

Перспективними напрямками подальшого вивчення досліджуваних одиниць крізь призму лінгвокультурології є реконструкція їх генезису та визначення їх стилістичних властивостей фразеологізмів з рослинним компонентом у німецькому дискурсі.

Список використаних джерел:

1. Головіна Н.Б. Семантичні інтерпретації денотативного компонента у фразеологізмах зі значенням побажання в німецькій та українській мовах / Н.Б. Головіна // Слов'янський вісник: Збірник наукових праць. Серія «Філологічні науки» Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету. – Вип. 8. – Рівне: РІС КСУ, 2009. – С. 42–49.
2. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт; [пер. с нем.; общ. ред. Г. В. Рамишвили; послесл. А. В. Гулыги и В. А. Звегинцева]. – М.: ОАО ИГ «Прогресс», 2000. – 400 с.
3. Мальцева Д.Г. Страноведение через фразеологизмы. Пособие по немецкому языку / Д.Г. Мальцева. – М.: Высшая школа, 1991. – 173 с.
4. Фразеологический словарь русского языка. Составили: Л.А. Войнова, В.П. Жуков, А.И. Молотков, А.И. Федоров. – М.: Сов. энциклопедия, 1987. – 543 с.
5. Klemm G. Die Frauen / G. Klemm. – Dresden, 1994. – Bd. 2. – 361 s.
6. Trast, Sarianna. Deutsche Phraseologismen mit einer Pflanzenbezeichnung und ihre schwedischen und finnischen Entsprechungen im Wörterbüchern. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tritonia.fi/fi/e-opinnaytteet/tiivistelma/4342>. – Назва з екрана (дата звернення: 10.03.2019).